Mattis Øybø

Az utolsó túlélő is halott

POLAR KÖNYVEK

Fordította
Vaskó Ildikó

Vaskó Ildikó nyelvész, műfordító. 1995 óta az ELTE Skandináv Nyelvek és Irodalmak Tanszékének oktatója, a norvég kultúra kiváló ismerője. A gyerekirodalomtól a krimiig, számos szépirodalmi fordítása jelent meg az elmúlt évek során.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bárminemű felhasználásáért.

Mattis Øybø

Az utolsó túlélő is halott

POLAR KÖNYVEK

This translation has been published
with the financial support of NORLA

NORLA
NORWEGIAN LITERATURE ABROAD

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Mattis Øybø: Den siste overlevende er død /Forlaget Oktober AS, Oslo, 2021/
Copyright
© Mattis Øybø, 2021
Hungarian translation © Vaskó Ildikó, 2026
Published in agreement with Oslo Literary Agency

Kiadja a *Polar Egyesület*
Felelős kiadó és sorozatszerkesztő
az egyesület ügyvezetője: *Dériné dr. Stark Zsófia*
Műszaki vezető: *Stark Gergely*
www.polarkonyvek.hu
polarkonyvek@gmail.com

A sorozatot *Kemény Zoltán* tervezte
A borítóképet *Borsódy Eszter* készítette
Nyomdai előkészítés: *Clarion Stúdió*
Nyomás-kötés: *Pannónia Nyomda Kft.*
A könyv alapanyaga felelős gazdálkodásból,
ellenőrzött forrásból származik,
amit az FSC (Forest Stewardship Council®) tanúsít.

FSC
www.fsc.org
FSC C017326

ISBN 978-615-7069-00-8
ISSN 1418-0243

TARTALOM

I.	„Tirpitz”	9
II.	Egy jó ember	45
III.	A zsidó diák	105
IV.	Az utolsó túlélő is halott	139
V.	Az emlékmű	245

„A háború alatt mindannyian rengeteg halált láttunk, és tudjuk, több mint kétmillió ember vesztette életét teljesen értelmetlenül. Akkor meg miért háborodunk fel ezen az egyen, miközben szinte elfelejtettük azt a kétmilliót? Minden bizonnyal azért alakult így, mert az az egy, az maga a halál, míg a kétmillió, az csupán statisztika."

Erich Maria Remarque: A fekete obeliszk

I.

„TIRPITZ”

Az egyetlen bosszú és az egyetlen bocsánat a felejtés

Jorge Luis Borges
(*Fordította Somlyó György)*

December elején kapta meg az üzenetet. Jakob Meyer ekkor már egy hete halott volt. Az orvos sajnálkozott, és azzal magyarázta, hogy váratlan technikai gondjaik adódtak. Érthetetlen okokból a legközelebbi hozzátartozóknak szóló értesítést téves címre küldték, és ez csak most csütörtökön derült ki. Minden bizonnyal az új számítógépes rendszerre való átállás okozhatta a problémát. Ezenkívül a kórházi adminisztrátorok közül többen is kivették a pénteki napot az Århus-i Sport Parkban tartott nagy sportesemény miatt. De kivizsgálják, milyen hiba csúszott a rutineljárásba.

– De miben halt meg?

– Ó, bocsánat – mondta az orvos, miközben recsegett a telefon. – A máj működése állt le. Nem bírta már tovább.

– Úgy halt meg, ahogy élt – mondta az édesanyja, amikor nem sokkal később felhívta.

– Jól van, anya, jól van.

– Nos, te nem igazán ismerted, Jonathan.

Még csak hatéves volt, amikor az anyja végre összeszedte a bátorságát. Az egyetlen dolog, amire abból az időből emlékezett, egy meghatározhatatlan füst- és porszag volt, már ha lehet ezt egyáltalán emléknek nevezni.

– De miért pont nekem telefonáltak?

– Talán a te nevedet adta meg – mondta az anya. – Ki tudja?

Vett egy nagy levegőt. Nem volt ínyére, hogy neki kell körbetelefonálnia a többieknek. Nem akarta vállalni a felelősséget.

– Szomorú vagy? – kérdezte az anyja.

– Nem.

– Hát akkor meg, mi a baj?

– Az egész helyzet valahogy olyan fura.

Hallotta anyja sóhajtását.

– Ne legyél már ilyen szentimentális.

Voltak pillanatok, amikor csodálta anyja cinizmusát. Ahogy hanyagolta a részleteket, és semmivel sem törődve a dolgok áthatolhatatlan mélyébe hatolt.

De voltak olyan pillanatok is, mint ez a mostani.

– Ő maga választotta az életét – folytatta az anyja. – És tulajdonképpen ki volt ő neked?

– Ő volt az apám.

A válasz gondolkodás nélkül bukott ki belőle, és persze azonnal meg is bánta.

– Neked *van* apád.

– Igen, tudom.

– Akkor meg miért csinálod ezt?

Azzal átadta a telefont Einarnak.

– Szia, Jonathan.

– Szia, apa.

Hétéves kora óta hívta apának Einart. Az anyjának természetesen igaza van.

– Szóval, mit fogtok csinálni? – érdeklődött Einar.

– Nem tudom. Bizonyára el kell intézni a temetést.

– Ott, Århusban?

– Ezt Simonnal kell megbeszélnem.

– Ő most merre jár? Amikor utoljára hallottunk róla, Szingapúrban volt.

– Azt hiszem, már visszajött Frankfurtba.

– Nos, üdv neki is. És szóljatok, ha segíthetünk valamiben, rendben? És add át üdvözletemet Evának.

Egyszer látta őket verekedni. Ez volt az egyike annak a kevés emléknek, amit az apjáról őrzött. Nem emlékezett a körülményekre, vagy bármi másra azon kívül, amit később elmeséltek neki. Azok a dolgok, melyek mindig is hozzátartoztak Jakob Meyer történeteihez – erőszakos természet, piszkos ruhák és az olcsó szesz szaga. Épp csak beköltöztek a Sinsenen lévő sorházba, amikor minden előzmény nélkül, egy hosszú évnyi kihagyás után, egyszer csak megjelent az ajtóban, és követelte, hogy láthassa a gyerekeit. Az anyja bezárkózott a fürdőszobába, miközben Einar úgy kihúzta magát, amennyire csak tudta, odament az ajtóhoz és megkérte, hogy távozzon. Jonathan az egészet végignézte az emeleti szobájából. Látta, amint a két test egymásnak feszül, mint az állatok, és a köztük lévő különbségek csupán egyetlen kérdésre redukálódtak: Ki az erősebb? És amikor az apja a földre került, és Einar rajta feküdt és azt kiáltotta, *Fejezd már be, te részeg állat!*, Jonathan egyszerre érzett diadalt és szégyent. Látta, ahogy az apját megszégyenítik, látta, ahogy az apja győzedelmeskedik, és ezt a két érzést nem lehetett egyszerre elviselni.

Amikor nem sokkal később felhívta Simont, Jonathan azt gondolta, emlékezteti fivérét erre a történetre, de szinte azonnal meg is gondolta magát. Attól tartott, bátyja másképp fog majd emlékezni a történtekre, vagy ami még rosszabb, egyáltalán nem is emlékszik rá.

– Jakob meghalt.

– Oké.

– Csak ennyit tudsz mondani?

– Te nem ismerted őt, Jonathan.

– Hát akkor téged kellett volna értesíteniük.

Ismét érezte, ahogy ránehezedik a felelősség, mint valami ragadós, nyúlós anyag, amit nem tud magáról levakarni.

– Hány éves is voltál tulajdonképpen? – kérdezte Simon.

– Négy évvel fiatalabb, mint te.

– Pontosan.

– Pontosan, mi?

– Apa egy részeges alak volt, tudod jól.

– Te mondtad, nem ismertem.

Így működött a nevek kényes rendszere közöttük. Simon számára Einar volt „Einar", Jakob pedig „apa", míg Jonathan számára Einar volt „apa", Jakob pedig „az apám". Így ment ez már több mint húsz éve. Azon ritka esetekben, amikor egyáltalán szóba került, inkább a keresztnevét használták, egyfajta semleges kifejezésként, minden érzelmi kötődés nélkül, hogy tiszteletben tartsák az emlékeik és tapasztalataik közti különbséget.

– Mikor történt?

– Egy hete. Nem bírta a mája.

Simon elnevette magát.

– Hát igen, általában ez történik a hozzá hasonlókkal.

Jonathan mindig is elnéző volt testvére cinizmusával, ami annyira hasonlított az anyjáéhoz, elvégre Simon a bátyja volt, négy évvel idősebb, és ezért hitelesebb tanúja annak a fehér foltnak, ami a gyermekkorát jelentette

az emlékezetében. De most csak ellenkezést váltott ki belőle – *a hozzá hasonlók* –, és abban a pillanatban úgy érezte, meg kell védenie az apját, nem azért az életért, amit élt, hanem a haláláért, mindenki haláláért.

– Szóval mit teszünk? – kérdezte.

– Tennünk kellene valamit? – kérdezett vissza Simon.

– Hol temetjük el, például, és egyebek.

– Nekem édes mindegy. Szabad kezet kapsz, Jonathan.

– Te Németországban laksz. Én Norvégiában.

– Igen, akkor Århus tökéletes lesz.

Miután letették a telefont, Jonathan a mobiljával a kezében még üldögélt egy kicsit, hogy összeszedje magát. Aztán felhívta Evát.

– Ó, Jonathan! Annyira sajnálom.

– Köszönöm.

– Jól vagy, édesem?

A hangja megtelt gondoskodással és gyengédséggel, ahogy a helyzet megkívánta, amire sem az anyja, sem Einar, és még Simon sem volt képes. Nem tudták hogyan kell, mert soha nem volt részük benne. Jonathan érezte, milyen jólesik az együttérzés, és először ezen a különös napon, a szeme elhomályosodott, és a hangja elcsuklott.

– Ó, Eva.

Őt kellett volna először felhívnia. Miért nem vele kezdte? A sorrend hirtelen döntő fontosságúnak tűnt, különösen az azután következő dolgok miatt. A kedves gondoskodás, amit Evától kapott, felkészítette volna a többiek reakciójára. Hirtelen a rálőcsölt felelősség, a ragadós anyag megszilárdult, volt valami, amibe bele tu-

dott kapaszkodni. Mert ez volt az, amit a többiek megtagadtak tőle: a jogot, hogy meggyászolhassa a saját apját. Nem, valóban nem ismerte őt, de végül is, talán csak két idegen képes tisztelni a halált úgy, ahogyan azt tisztelni kell, távolságtartóan, mint a bírák egy tárgyaláson, ahol minden tanú a saját emlékeinek a foglya.

Igen, egy gazember az gazember, de a halál az halál.

A hamvakat ajánlott levélben küldték el. Két héttel később a csomaggal a kezében állt a posta pultja előtt, a bevásárlóközpont második emeletén, közvetlenül a nagy élelmiszerbolt mellett. A hangszórókból karácsonyi dallamok szóltak, az emberek pedig megrakott szatyrokkal siettek ide-oda. Leült egy padra a könyvesbolt előtt és a dobozt az ölében tartotta. Húsz centiméter hosszú és hét centiméter magas. Leginkább az összerakós modelljeire emlékeztette, melyeket gyerekkorában kapott. A hosszúkás Airfix-dobozokra a brit és a német vadászgépek képeivel, melyeket aprólékos munkával állított össze, aztán a hálószobája mennyezetére erősített az Einar varródobozából kölcsönzött vékony zsinórral.

– Ezt nekem szántad?

Eva állt meg előtte, és beletelt néhány pillanatba, mire ráeszmélt, hogy azt beszélték meg, itt találkoznak. Mindketten szabaddá tették magukat délutánra, hogy karácsonyi ajándékokat vásároljanak. Jonathan a hóna alá csapta a csomagot és felállt, hogy megölelje Evát.

– Hogy érzed magad? – kérdezte.

– Hánytam a reggeli értekezlet előtt, de azt hiszem, senki nem vett észre semmit.

A férfi elnevette magát, Eva pedig pajkosan megveregette a vállát.

– Már csak egy hét, és elmondhatjuk – tette hozzá.

– Úgy bizony, ez lesz a legszebb karácsonyi ajándék mindannyiunknak.

Kezét a nő pocakjára tette és óvatosan megsimogatta.

– Apropó ajándék – és meglebegtette a kezében lévő listát. – Készen állsz?

Eva unokaöccsének egy számítógépes játékot vásároltak. Az unokahúgának egy rongybabát, göndör, vörös hajjal, ami pont úgy nézett ki, mint a kislány saját haja. A bátyjának és a feleségének pedig egy-egy könyvet. A kívánságlistára csak konyhai eszközöket írtak, de Eva nem volt hajlandó őket egy „egységként" kezelni. („Ígérd meg, hogy mi soha nem leszünk olyanok, akik mindig csak közös dolgokat kérnek."). Einarnak találtak egy pár papucsot, az anyjának pedig egy teáskannát, amiről Jonathan tudta, hogy tetszik majd neki. Jóllehet Jonathan és Simon már évekkel ezelőtt megegyeztek, hogy nem vesznek egymásnak semmit, Eva ragaszkodott hozzá, hogy Simon is kapjon ajándékot.

– De hát el sem jön – érvelt Jonathan.

– De nemsokára nagybácsi lesz – ellenkezett Eva, mintha ez bármire magyarázattal szolgálna.

Mikor végeztek, kimentek a parkolóházba, kinyitották a kocsi ajtaját, és a hátsó ülésre pakolták az ajándékokat. Jonathan az ajánlott csomagot a papucs mellé tette a zacskóba, és amint beült a volán mögé és becsukta az ajtót, eszébe villant, hogy az egész bevásárlás alatt meg sem említette Evának a csomagot.

Elfordította a kulcsot, és a motor felzúgott.

Eva persze tudta, hogy a férfi kérte, küldjék el neki a hamvakat, és hogy végül úgy döntött, abban a városban keres sírhelyet az apjának, ahol született. Elmondta, milyen büszke rá, hogy Jonathan a történtek ellenére is így döntött. Pont ezeket a szavakat használta. De amikor néhány nappal ezelőtt megjött az értesítés, hogy a csomag megérkezett Jonathannak, nem volt alkalma arra, hogy elmondja neki. Eva késő estig dolgozott és csak azután ért haza, hogy ő már lefeküdt. És ma, amikor ott ült a padon a könyvesbolt előtt, csak a hóna alá csapta a csomagot, és belevetette magát a beszélgetésbe a család karácsonyi ajándékairól. Általában az a véleménye, hogy az ember cselekedeteinek oka van, amelyeket nyomon lehet követni és néven lehet nevezni. Amikor tízéves volt, behúzott egy fiúnak, aki „kövérnek" nevezte a szünetben. Utána behívatta az igazgató, aki az otthoni helyzetről érdeklődött, és megkérdezte, milyen a kapcsolata a *mostoha*apjával. Soha nem gondolt így Einarra, és érezte, ahogy a szóból sugárzik a rejtett előítélet. Amikor tizennégy éves volt és letartóztatták, mert ellopott egy autót és ittasan vezetett, hallotta, amint az anyja a *biológiai* apjáról beszélt a rendőrnőnek. Ezzel egy új szó került az apjáról szóló elbeszélésekbe. Amikor tizennyolc éves lett, és mindenki legnagyobb meglepetésére letette a vizsgáit, azzal a szociális munkással ünnepelt, aki átsegítette ezen az időszakon, és aki bizalmasan – szoros barátság fűzte őket egymáshoz – mesélt neki a saját apjáról és annak alkoholizmusáról. Bár Jonathan jól tudta, hogy ez mit is jelent, egészen addig nem gondolt úgy arra a szóra, hogy az őt is érintheti, majdnem úgy hangzott, mint egy sors. Az első szociológia előadásán

a professzor, aki üdvözölte a hallgatókat, azt állította, hogy nem létezik a társadalomtól elszigetelt cselekvés. Minden valami más, mint aminek látszik. A bűnözés egy diagnózis. A fogyasztás egy osztály jellegzetessége. A bizalom a társadalmakat összetartó tőke. Amikor később eszmetörténetre járt, a korszakok nevei új megvilágításba helyezték a társadalmi struktúrákat és az összetett építményt, ami addigra kialakult az elméjében. *Az ókor, a reneszánsz, a romantika, a modernizmus* mind zseniális kifejezése volt egy és ugyanazon dolognak. És vajon nem szólt-e minden egyes regény, amit elolvasott, pontosan ugyanerről? Semmi nem véletlenszerű, minden cselekedet és gondolat a láthatatlan erők kifejeződése, amelyek az életünket irányítják, és mi, valami isteni tréfa folytán arra rendeltettünk, hogy szavakba öntsük ezeket.

Ezért teljesen érthetetlen, hogy miért nem beszélt Evának az apja hamvairól. A nő a tarkóját simogatta, ő pedig elindította a kocsit.

Nem volt rá különösebb oka.

Egyszerűen csak elfelejtette.

Az időjárás megváltozott. Hideg lett. Eva még mindig émelygett reggelente. Kitakarították az egész házat, kimerülten és elégedetten feküdtek le aludni, beszippantva a felmosó lágy illatát. A születendő gyermekükről beszélgettek, az eljövendő gyermekkoráról, és hogy ennek köszönhetően milyen jó ember lesz belőle. Megosztották egymással az emlékeiket, apró emlékfoszlányokat meséltek el egymásnak önmagukról. Eva arról mesélt, amikor édességet vásárolt minden megtakarított zsebpénzéből, és az azt követő szégyenérzetéről, ami-

kor édesanyja leplezetlen csalódottsággal megjegyezte, azt hitte, új lovaglócsizmára gyűjt. Jonathan pedig azt mesélte el, amikor egyszer rálépett egy kifejlett viperára áfonyaszedés közben Østmarkán, hogyan bénította meg a félelem, mint a méreg, mintha a kígyó már meg is marta volna, az édesanyja azonban villámgyors mozdulattal kettéhasította a kígyót egy fejszével.

Micsoda mitikus figurák a szülők.

Milyen magányos dolog gyereknek lenni.

Közeledett a karácsony. Jonathan mindenféle ügyet intézett. Az ajánlott csomag továbbra is a cipős zacskóban lapult, a kocsi hátsó ülésén. Még mindig nem szólt róla Evának, bár többször próbálkozott. Egyik reggel, ahogy kifelé ment az ajtón, megjegyezte, hogy ideje lenne sírhely után nézni, így akarta elkezdeni mondanivalóját a hamvakról, de abban a pillanatban elfogta Evát az émelygés, és elrohant a mosdóba. Másnap este, vacsora közben megkérdezte a férfit, hogy mikorra várható a hamvak érkezése, mire a férfi összeszedte magát, hogy mindent elmondjon. Hiszen azt szerette volna, ha tud mindenről. A közös életük most kezdődött, és a jövő, ami Eva hasában növekedett, szintén erre kötelezte. Nem akartak titkolózni egymás előtt. Őszinteségben fognak élni. Ugyanakkor azt is tudta, hogy nincsenek igazán jó válaszai a várható kérdésekre. („Mi a fenét keresnek a hamvak a kocsiban?", „Miért nem beszéltél róla korábban?") Nem, túl késő van már az igazsághoz, jutott eszébe, és ezért hagyta, hogy a titok mellé hazugság is társuljon.

– Hamarosan – mondta –, azt hiszem, hamarosan megérkezik a csomag.

Kedden, három nappal karácsony előtt, megvette az utolsó karácsonyi ajándékokat is, egyedül. Evának vett egy gyűrűt, amit valójában nem engedhetett meg magának, de amiről tudta, hogy nagy meglepetést okoz majd, és Eva örülni fog neki. („Sose veszel nekem ékszert.") Amikor visszatért a kocsihoz, és meglátta a hamvakat rejtő csomagot, elővette és óvatosan az ölébe helyezte. Már nem emlékezett rá, miért is volt olyan fontos, hogy elküldjék neki a hamvakat. Érvényt akart szerezni a jogainak, elvégre az ő apja *volt*, de most úgy tűnt, hogy mindez alig több mint üres invokáció, gyermeki dac, ami olyan formává tompítja a gyászt, amit nem lehet emlékekkel megtölteni, ha lehet ezt egyáltalán gyásznak nevezni. Kezével végigsimított a barna kartonon, és a címkét bámulta egészen addig, amíg a neve felismerhetetlenné és idegenné nem vált. Újra a repülőgépmodellekre gondolt, amiket a hálószobája mennyezetére akasztott. Minden este, mielőtt elaludt volna, a légi csatát nézte, ami a fehér mennyezet alatt zajlott. A német repülőgépek zuhanórepülésben helyezkedtek el a britek felett, mintha meg tudná változtatni a háború menetét a zsinór apró kiigazításával. Tudta, hogy a Spitfire és a Hurricane azok a repülőgépek, amelyeken az igazi hősök repültek, azok nyerték meg a csatát Nagy-Britanniában, amikor minden a legsötétebbnek tűnt. De mégis a német nevek mozgatták meg igazán a képzeletét, minden mássalhangzójukkal együtt. A Messerschmitt és

Focke-Wulf, a Heinkel He és a „Stuka" csupa kellemes asszociációkat idézett fel benne.

Egy autó hajtott mellé, és egy férfi dugta ki a fejét az ablakon.

– Elmegy?

Jonathan intett, hogy indul, visszatette a csomagot a szatyorba, és hazahajtott.

December 23-án este Eva szülei hívták meg őket vacsorára. Munka után Jonathan a belvárosban vette fel Evát, aztán ők is beálltak a kocsisorba a többiekkel együtt, akik hazafelé indultak karácsonyra. Jonathan azt javasolta, jelentsék be nekik már most a hírt a babáról, hiszen csak egy napról van szó, de Eva a fejét rázta.

– Azt mondtuk, hogy ez az ajándék, és az ember nem bontja ki az ajándékot Szenteste előtt.

Érzett némi bosszúságot, Eva néha olyan makacs tudott lenni. Az elmúlt hetekben, miután kiderült, hogy gyermeket várnak, Eva ezen tulajdonsága mintha élesebben megmutatkozott volna, az egyik pillanatban úgy érezte, mintha megpillantotta volna a jövőjüket, tele a nő szabályaival és a férfi meghátrálásával.

– Szeretlek – mondta Jonathan, és Eva combjára tette a kezét.

– Én is szeretlek – felelte a nő.

– Hallottunk apukádról – mondta Eva édesanyja, amikor húsz perccel később az előszobában álltak és levetették a kabátjukat.

– Részvétünk, Jonathan.

Utószó

Mattis Øybø 2021-ben megjelent regénye, *Az utolsó túlélő is halott* (*Den siste overlevende er død*) abból a felismerésből indul ki, hogy a történelem nem lezárt események sora, hanem tovább élő, gyakran kimondatlan örökség. A múlt nem csupán emlékezetként van jelen, hanem hiányként is: elhallgatások, félmondatok, elrejtett tárgyak és bizonytalan nevek formájában. Øybø regénye azt vizsgálja, hogyan lesz ezekből a töredékekből történet, és milyen erkölcsi, érzelmi terhet ró azokra, akik kénytelenek magukra venni ezt az örökséget.

A történet kiindulópontja látszólag egyszerű és személyes. Jonathan a karácsony előtti napokban értesül apja, Jakob Meyer haláláról — egy olyan emberéről, akit alig ismert, és akiről a családi emlékezetben inkább hallgatás, mint elmesélt történet maradt fenn. A halál azonban nem lezárást jelent, hanem kezdetet: Jonathan számára ez az esemény kényszerítő erővel veti fel a kérdést, mit jelent egy olyan apa elvesztése, aki számára sohasem volt igazán elérhető. A gyász itt nem az emlékek túlcsordulásából fakad, hanem éppen azok hiányából.

Ezzel párhuzamosan a regény egy másik szálon Louise és Henrik történetét bontja ki, akik egy hétköznapi lakásfelújítás során váratlanul a múlt tárgyi nyomaiba ütköznek. A felfedezett levelek és dokumentumok egy régi szerelmi történetet idéznek meg, ám ennél többről

van szó: egy olyan erkölcsi és történelmi helyzetről, amelyben a személyes döntések súlya messze túlmutat az egyéni sorsokon. Øybø nem direkt módon kapcsolja össze ezt a történetszálat Jonathan keresésével, hanem a felelősség, az emlékezés és az utólagos értelmezés finom rezonanciáin keresztül.

A regény egyik központi kérdése az, hogy mit jelent túlélőnek lenni. A cím már önmagában paradoxont hordoz: amikor az „utolsó túlélő" meghal, a történetnek elvileg véget kellene érnie. Øybø azonban éppen ennek az ellenkezőjét állítja. A túlélés nem lezárás, hanem átörökítés: emlékeké, traumáké, elhallgatásoké. A holokauszt norvég tapasztalata nem történelmi háttérként jelenik meg, hanem olyan eseményként, amelynek következményei generációkon át hatnak, sokszor úgy, hogy az érintettek már nem is ismerik e hatások eredetét.

A regény előrehaladtával világossá válik, hogy *Az utolsó túlélő is halott* nem egy klasszikus értelemben vett nyomozás. Nincsenek végső leleplezések vagy egyértelmű megoldások. A hangsúly azon van, hogyan próbálják a szereplők értelmezni az eléjük kerülő töredékeket, és miként kényszerülnek szembenézni azzal, hogy minden elbeszélés szükségszerűen hiányos. A múlt megértése nem tudás kérdése, hanem erkölcsi viszonyulásé.

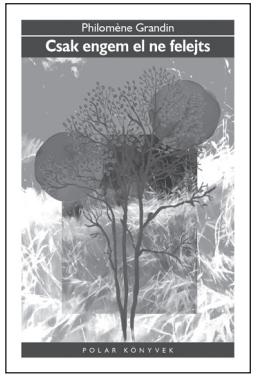
Különösen hangsúlyos szerepet kapnak a tárgyak, amelyek az emlékezet anyagi hordozóiként működnek: levelek, fényképek, dobozok, hamvak. Ezek nem bizonyítékok, hanem kérdések. Nem megoldják a múlt rejtélyeit, hanem újabb történeteket indítanak el, miközben rávilágítanak arra, hogy az emlékezés mindig értelmezés is. A regény egyik visszatérő gondolata, hogy a

történelem nem ott kezdődik, ahol a források megszólalnak, hanem ott, ahol az emberek jelentést próbálnak adni annak, amit örököltek.

Øybø prózája tudatosan kerüli a feloldást és a megnyugtató válaszokat. Szereplői nem jutnak el egyetlen „igazsághoz", és az olvasó sem kap biztos kapaszkodót. Ez a bizonytalanság azonban nem hiányosság, hanem a regény egyik legfontosabb állítása: a múlt megértése soha nem lehet teljes, csak ideiglenes és törékeny. A történet így az emlékezés etikájáról is szól – arról, miként lehet együtt élni olyan események következményeivel, amelyeket nem mi éltünk át, mégis meghatároznak bennünket.

Mattis Øybø (sz. 1971) a kortárs norvég próza egyik markáns hangú alkotója. Írói pályáját az emlékezet, az identitás és a történelmi felelősség kérdései határozzák meg, miközben következetesen elutasítja a leegyszerűsítő narratívákat. Regényeire jellemző a gondosan szerkesztett, több szálon futó történetvezetés és az a visszafogott, mégis intenzív nyelv, amelyben az érzelmi feszültségek gyakran a kimondatlanságban sűrűsödnek. *Az utolsó túlélő is halott* életművének egyik csúcspontja: olyan regény, amely egyszerre személyes és történelmi, és amely világosan megmutatja Øybø legfontosabb kérdésfelvetését – miként válik egy emberi élet történetté, és miként marad velünk akkor is, amikor már senki sincs, aki „túlélőnek" nevezhetné magát.

Dériné dr. Stark Zsófia

Philomène Grandin: Csak engem el ne felejts

ISBN: 978-615-5866-64-7
Fordító: Hegedűs Eszter

Philomène Grandin nem szépít, teljes természetességgel mutatja be folk-zenei ikon édesapjával, Izzy Young-gal töltött, korántsem hétköznapi, bohém életét. A mélyen személyes történet általános érvényű kérdéseket feszeget: meddig terjedhet a szülő és gyermeke egymásra utaltsága és egymás iránti felelőssége? Mikor van itt az ideje az elengedésnek, és hogyan kell ezt csinálni? Vajon tényleg minden nehézségen képes átragyogni a szeretet? Az események hullámzását különböző idősíkokon követhetjük végig a szerző gyerekkorától kezdve az idős apa betegségén át egészen a végső búcsúig.

Philomène Grandin (1974, Stockholm) svéd színésznő és televíziós műsorvezető. Első könyve, a *Csak engem el ne felejts (Glöm allt men inte mig)* 2021-es megjelenése után azonnal nagy sikert aratott Svédországban. 2022-ben Stockholm város kulturális ösztöndíját is elnyerte, a szerző előadásában hangoskönyvként is megjelent, valamint 2023-ban angol nyelven is kiadták. A könyv központi alakja Philomène édesapja, Izzy Young (1928–2019), a beat- és népzenei világ legendás alakja, a new york-i Folklore Center alapítója, aki a ’60-as években Bob Dylant is felfedezte. 1973-ban Young Stockholmba költözött, és itt működtetett népzenei és kulturális központot. A *Csak engem el ne felejts* mégis kevésbé e kultúrikonról, mint inkább Izzy Youngról, az apáról szól, és az ő lányáról, Philomène-ről, valamint a kettejüket összekötő nagyon szoros kapcsolatról.

A Polar Könyvek sorozat kötetei kedvezményes áron megrendelhetők
a kiadó honlapján: www.polarkonyvek.hu

Mattis Øybø

Az utolsó túlélő is halott

Foto: Baard Henriksen

Mattis Øybø (sz. 1971) a kortárs norvég próza egyik markáns hangú alkotója. Írói pályáját az emlékezet, az identitás és a történelmi felelősség kérdései határozzák meg, miközben következetesen elutasítja a leegyszerűsítő narratívákat. Regényeire jellemző a gondosan szerkesztett, több szálon futó történetvezetés és az a visszafogott, mégis intenzív nyelv, amelyben az érzelmi feszültségek gyakran a kimondatlanságban sűrűsödnek. *Az utolsó túlélő is halott* központi kérdése az, hogy mit jelent túlélőnek lenni. A cím már önmagában paradoxont hordoz: amikor az „utolsó túlélő" meghal, a történetnek elvileg véget kellene érnie. Øybø azonban éppen ennek az ellenkezőjét állítja. A túlélés nem lezárás, hanem átörökítés: emlékeké, traumáké, elhallgatásoké. A holokauszt norvég tapasztalata nem történelmi háttérként jelenik meg, hanem olyan eseményként, amelynek következményei generációkon át hatnak, sokszor úgy, hogy az érintettek már nem is ismerik e hatások eredetét.

„– Nem tudom, miért mesélem ezt el neked, Peter. De mondott valamit, amin azóta is sokat gondolkodtam. Tudod, a háború alatt Svédországba menekült. Az egyike volt azoknak, akinek bepecsételték az útlevelükbe, hogy zsidó. De amikor azon a tavaszon hazatért, már senkit nem talált otthon. Az egész családját elvitték. Az anyját, az apját, és a két húgát. Az országot elöntő békemámor, amiben én is részt vettem, számára nem hozott megbékélést. És akkor döntötte el: hogy tovább tudjon élni, felejtenie kell. Nem akart az lenni, aki visszatért. *Nem akart egy ilyen történet része lenni.*

– Tehát egyszerűen elhatározta magát?

– Nem embernek való az emlékezés – *felelte az anyja. – Ezeket a szavakat használta."*

Részlet a regényből

4950 Ft

9 786157 069008
www.polarkonyvek.hu